

A JAZZÉNEKLÉS NAGYASSZONYA

„Egy mozgalmas harlemi éjszakán beültem a Savoyba.
Táncoltam néhány fordulót, amikor egy olyan
énekhangot hallottam, amitől végigfutott a hátamon a hideg.
Addig még sohasem történt velem ilyesmi. A színpadhoz férköztem,
hogy megnézzem, kié lehet ez a hang. A mikrofon előtt egy barna bőrű,
kellemes megjelenésű lány állt szerényen, és csodálatosan énekelt.
Azt mondták, Ella Fitzgeraldnak hívják,
és Chick Webb fedezte fel az Apollo Színházban.”

Mary Lou Williams, zongorista

ELLA FITZGERALD

A jazz kialakulását tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy – különösen a kezdeti periódusban – az éneklésnek meghatározó szerepe volt. Énekelték a munkadalokat, énekes műfaj volt a spirituálé, és énekesek voltak az első városi blues-zenészek. Énekes népzene volt az a folklór, melyből a jazz kifejlődött, és amelyből ma is táplálkozik. A kezdeti időszakban, elsősorban a New Orleans-i periódusban, a zenészek hangszereiken az emberi éneklést próbálták utánozni. Bár a jazz ma már főleg hangszeres műfaj, fejlődése és változása során az éneklés mindig fontos maradt, és ma is az. Gonda János zongoraművész-tanár szerint „a legkifejezőbb és legközvetlenebb hangszer az emberi hang”.

A „Jazzportrék” első kötetében már találkozhattunk olyan kiváló énekesekkel, mint Bessie Smith vagy Billy Holiday, akik kiemelkedő munkásságukkal a legjobb hangszeres előadókkal azonos rangot vívtak ki maguknak a jazz történetében. A „jazzéneklés nagyasszonyának”, Ella Fitzgeraldnak a jelentősége és ismertsége a legnagyobbakéval említhető együtt. Érdekes ugyanakkor, hogy az életével kapcsolatban több egymásnak ellentmondó információ ismeretes, annak ellenére, hogy korának egyik legnépszerűbb muzsikusa volt, aki rengeteg interjút adott, s akinek művészetéről számos könyv jelent meg.

Ella Fitzgerald születési dátuma több változatban is ismert. Egyik életrajza szerint 1917. április 25-én született a Virginia állambeli Newport News-ban. Egy másik születési évének 1918-at jelöli meg. Az utóbbi biográfia igen rejtélyes – bár a kor ismerete alapján korántsem valószínűtlen – leírása szerint Ella kisgyermekkorában egy farmon élt, ahol apja kisegítő munkásként dolgozott. Később a család New Yorkba költözött, ahol a papa rövid ideig dokkmunkás volt, de hama-

születési dátum
– több változatban

**eleinte táncosnő
akart lenni**

rosan elhalálozott. Ella édesanyja egy évvel sem élte túl férjét, így a kislány egy harlemi árvaházba került. Bár itt elsősorban szabás-varrásra és betegápolásra tanították a gyerekeket, Ella zenei tehetsége és remek mozgása hamarosan feltűnt. Eleinte táncosnő akart lenni, de olyan lámpalázás volt, hogy amikor színpadra kellett lépnie, képtelen volt a begyakorolt lépéseket rendesen bemutatni. Egy alkalommal egy darab táncos betétszámának előadása közben szinte megmerevedett, ám egy hirtelen ötlettől vezérelve énekléssel folytatta a fellépést. Olyan nagy sikere volt, hogy elhatározta, ezután csak énekelni fog. 1932-ben és 33-ban a harlemi népszínházban, az Apollo Theaterben rendszeresen megrendezett amatőr jazzesteken lépett fel énekesként. 1934-ben megnyert egy tehetségkutató versenyt. Ekkor figyelt fel rá az akkor igen népszerű jazzdobos, Chick Webb, és rögtön meghívta a zenekarába énekesnek. Íme Ella Fitzgerald reakciója erre a verzióra:

„Először is, ami nem igaz: nem igaz, hogy 1918-ban születtem, ennél két évvel fiatalabb vagyok. Nem igaz, hogy árvaházban nőttem fel; soha életemben be nem tettem a lábam árvaházba. Mindössze annyi közöm volt az árvákhoz, hogy az egyik fellépésem egy hadiárvák számára rendezett jótékony célú hangversenyen volt. Itt figyeltek fel rám. Nem igaz, hogy Chick Webb fedezett fel.”

**új apával
Yonkersben**

Ami Ella szerint igaz: 1920-ban született, édesanyját Tempie Williamsnek, édesapját William Fitzgeraldnak hívták. Tempie mosónőként dolgozott, William egy vasúti társaság alkalmazásában állt. A gyermek életének első éveiben szüleivel – akik nem voltak házasok – egy kicsi, egyszobás lakásban lakott. A családi idill nem tartott sokáig, mert az anya a kislány születése után két évvel egy Joseph da Silva nevű portugál származású férfi miatt elhagyta Williamet, és újdonsült párjával, valamint a kis Ellával New York Yonkers nevű külvárosába költözött. Ott da Silva egy cukorgyárban kapott munkát, Tempie pedig továbbra is mosással keresette a kenyerét. 1923-ban megszületett Ella Frances nevű féltestvére.

Az életrajzírók egybehangzó állítása szerint Ella 1923-ban kezdett iskolába járni – tehát az 1917-es születési dátum a legvalószínűbb –, s bár nem volt kiemelkedően jó tanuló, a tanárai szerették. Előadói tehetsége hamar megmutakozott: szinte minden iskolai ünnepségen szerepelt, és már ekkor elhatározta, hogy talentumát a show-biznisz világában fogja kamatoztatni.

Gyermekekorának nagy részét a New York-i külvárosban töltötte, ahol a mindennapi életben meghatározó szerepet játszott a zene. Ekkoriban kezdett elterjedni a gramfon, s a lemezekről és a rádióból friss és újszerű muzsikát lehetett hallani. A fiatalok utánozni kezdték a viaszlemezek hallható zenét, és kis csoportokba szerveződve zenekarokat alakítottak: részben a maguk, részben az utcán sétálók szórakoztatására a rádióból hallott számok alapján rögtönöztek. Ella is tagja volt egy ilyen „kisegyüttesnek”, s a barátaival gyakran improvizáltak a divatosokhoz hasonló dalokat. A fiatalok gyakran beutaztak a „városba”, ahol a klubokban, tánctermekekben élőben hallgathatták az új muzsikát, és megtanulhatták az új tánclépéseket. Amíg Ella túl fiatal volt ahhoz, hogy beengedjék az éjszakai szórakozóhelyekre, az idősebb barátoktól tanulta meg az éppen népszerű zenedarabokat és táncokat.

1932-ben, alig harmincnégy éves korában váratlanul meghalt Ella édesanyja, Tempie. Ella ekkor még szinte gyermek volt, egyedül nem tudta volna biztosítani saját fenntartását, így nagynénjéhez, Mrs. Virginia Williamshez költözött a New York-i Harlembe. Hamarosan nagyon megszerették egymást. Ella így emlékezett kapcsolatukra:

„Anyám helyett anyám lett. Tökéletes harmóniában éltünk. Minden ügyembe beavattam, és olyan kötődés alakult ki közöttünk, amilyen csak nagyon ritkán jön létre szülő és gyermeke között.”

Virginia szegény volt, így Ellának is munkát kellett vállalnia. Egy tizenöt év körüli lánynak a nagy gazdasági válság idején nem volt könnyű állást találni. Ella abbahagyta az iskolát, és mindenféle illegális munkát elvállalt, amivel némi pénzt tudott keresni. Elég jól jövedelmezett például, ha „őrt állt”, vagyis figyelmeztette a rendőrség megjelenésére az illegális szerencsejátékosokat és a prostituáltakat. Ekkor úgy tűnt, a muzsikusi karrier egyre távolabb kerül tőle, bár nem mondott le arról, hogy színpadra kerüljön. Tudta, hogy számára ez az egyetlen út, ha ki akar törni a szegénységből. Előtte volt a sztárok példája is, hiszen az igazi csillagok közül sokan igen mélyről indultak, de kitartó munkával és szorgalommal végül a csúcsra kerültek. Igyekezett minden lehetőséget megragadni, hogy környezetének megmutassa tehetségét, rátermettségét.

árván Harlemben

**kitörni
a szegénységből**